

BU SAYIDA;

- Engellilik Nedir?
- Engellilerin Sınıflandırılması.
- Engelli Bireylerin Eğitimi ve Eğitim Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar .
- Engellilerin Yasal Hakları
- Ulusal Yasalardan Kaynaklanan Haklar
- Ne Yapmalıyız?

Serkan YILMAZ
Merkez Müdürü

Yağmur TOPÇUOĞLU
Merkez Müdür
Yardımcısı

Ezgi DEMİR
R.P.D.H. Bölüm Başkanı

H.Tezer ASAN
Ö.E.H. Bölüm Başkanı

Halil ÖZGÜL
Rehberlik Öğretmeni

Fatma ÇİĞDEM EMRE
Rehberlik Öğretmeni

Engelliler Haftası

MAYIS 2019

Engellilik Nedir?

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde yer alan 9 Aralık 1975 tarihli Engelli Hakları Bildirisi’nde, engellilerin topluma üretken bireyler olarak katılmaları konusunda olduğu kadar, toplumun engellilere karşı yükümlülükleri hakkında da belirlemeler yapılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 13 maddeden oluşan 3447 sayılı bildirisinde engellilik normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, ortopedik veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamaması” olarak tanımlanmıştır” (www.eyh.aile.gov.tr).

“Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1983 yılında kabul ettiği, 159 sayılı Engellilerin Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı Hakkındaki Sözleşme’nin birinci bölümünde engelliler için diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önün-

de engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler tanımını kullanmıştır” (www.eyh.aile.gov.tr).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan tanımda ise, engellilik üç kategoriye ayrılmıştır. Bu ayırım, hastalık sonuçlarına göre yapılmış “tıbbi” tanımlardan oluşmaktadır. Buna göre;

***Noksanlık (Impairment):** “Psikolojik ve fiziksel yapı veya fonksiyonlardaki eksikliği veya dengesizliği ifade eder. Bu noksanlık, hastalık değildir. Fonksiyonel sınırlamalar da noksanlığın bir boyutudur. Noksanlık, organ boyutun-

daki rahatsızlıkları kapsamakta olup, kalıcı, geçici kayıpları veya dengesizlikleri belirlemektedir.”
***Özürlülük (Disability):** “Sağlık alanında bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir iş yapabilmeye yeteneğinin kaybedilmesi veya kısıtlanması durumunu ifade etmektedir.”

***Maluliyet (Handicap):** “Bir noksanlık veya yetersizlik sonucunda belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunmasını önleyen ve sınırlayan, dezavantajlı durumu” ifade eder (http://www.who.int).

“Engelliler Hakkındaki Kanununun 3. maddesinde engelli; Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi ifade etmektedir.”

Engellilerin Sınıflandırılması

Engel türlerinin sınıflandırılmasına ilişkin T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında Türkiye Özürlüler Araştırması yapılmış ve engellilik altı başlık olarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma şu şekildedir;

- “1.Ortopedik Özürlü
- 2.Görme Özürlü
- 3.İşitme Özürlü
- 4.Dil ve Konuşma Özürlü
- 5.Zihinsel Özürlü
- 6.Süreğen Hastalık” (Atıcı, 2007: 11.)

Engelli Bireylerin Eğitimi ve Eğitim Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar

Bir Çin atasözü “Çocuklar birlikte öğrendikleri kişiyle, birlikte yaşamayı da öğrenirler” der. Genellikle engelli öğrenciler engeli olmayan akranlarından özel okullarda eğitilmek üzere ayrılmak istenmektedir. Bu yaklaşımdaki temel problem, hem engelli hem de engelli olmayan öğrencilerin bir diğeri ile yapısal sosyal etkileşimden mahrum kalmasıdır. Örgün eğitim veren okullarda, engelli öğrencilerin engeli olmayan akranları ile bütünleşmesi yönündeki olumlu etkisine rağmen, bu okullarda yönetsel anlamda birçok zorluk yaşanmaktadır (Cheng ve Beigi, 2011).

Gerek doğrudan ayrımcılığın gerekse gizli ya da dolaylı ayrımcılığın eğitim alanında ortadan kaldırılması amacıyla “herkese eşit eğitim imkanı sağlanması” ilkesi doğrultusunda uygulanan ve yaygınlık kazanan kaynaştırma eğitimi, bireyin sosyalleşme işlevlerini yerine getirmesi ve ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerinin sağlanması açısından olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Özida, 2010).

Son birkaç yıldır, engelli bireylerin eğitime katılımı ve azınlıkların görünürlüğüünün artırılması doğrultusunda eğitim müfredatındaki kaynaştırmanın öneminin vurgulanmasına ilişkin yapılan girişimlerin büyük etkisi vardır (Cheng ve Beigi, 2011).

Ülkemizde engellilere, devlet

tarafından veya özel eğitim kurumları tarafından verilmeye çalışılan hizmetler henüz yeterli seviyede değildir. Bunun en önemli sebebi kaynaştırma sınıflarının ve özel eğitim kurumlarının sayılarının azlığıdır. Her okulda kaynaştırma sınıfları bulunmamaktadır, kaynaştırma sınıfı olan okullarda ise bu konuda türlü sıkıntılar yaşanmaktadır. Diğer öğrencilerin aileleri çocuklarına zarar geleceği düşüncesiyle çocuklarının engelli çocuklarla aynı sınıfta olmasını istememekte, öğretmenler de diğer öğrencilerin akademik başarısını düşüreceğini düşünerek sınıflarına engelli öğrencileri almakta tereddüt etmektedir. Devletin engelli öğrenciler için ulaşım imkanı sağlamaması da bu öğrencilerin eğitime devam edememelerinin önemli bir nedenidir. Özel eğitim kurumları da bu durumdan çok farklı değildir. Özel eğitim kurumlarının sayısı da oldukça az ve eğitici kapasiteleri oldukça yetersizdir. Özellikle yoğun olarak ülkenin batı kısmında faaliyet gösteriyor olmaları da oldukça büyük bir sorundur (Toplu, 2009).

Engelli çocukların temel eğitimdeki sıkıntılarının tek nedeni okul sayısındaki ve ilgili personel sayısındaki eksiklikler değildir. Aslında temel problem engellilik hakkında bilinçlendirme eksikliğidir. Özellikle engelli çocuklara sahip ailelerin engellilik hakkında bilinçlendirilmeleri oldukça

önemlidir. Temel eğitimde aile desteği zorunludur fakat çoğu anne-baba engelli çocuklarının hiçbir şey öğrenemeyeceğini, başarılı olamayacağını düşünmektedir. Çoğu zaman bunu kaderleri gibi görüp, bu duruma bir ömür boyu katlanmaktadırlar. Bazı aileler de engelli çocuklarından utanarak onları mümkün olduğunca toplum içine çıkarmamaya gayret etmektedirler. Bu problemlerin aşılmasında engelli çocukların kendileri için en uygun eğitimi almalarında ve zamanı geldiğinde bir işte istihdam edilmelerinde gerekli olan tek şey bu bilincin ebeveynlere verilmesidir. Devlet, koyduğu kanunlarla bunu desteklemeli, ilgili kurumlar bu konuda çalışmalar yapmalıdırlar. Ortaklaşa yapılan bilinçlendirme çalışmaları önyargıları silecek tek çözüm yoludur (Toplu, 2009).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun en son yayınladığı rapora göre, Türkiye nüfusunun % 12.29'unu engellilerin oluşturduğu, en az bir fonksiyonu yerine getirmede zorluk yaşayan ve okuma yazma bilmeyen nüfusun (6 ve daha yukarı yaş) oranının toplamda % 23,3, erkeklerde %10,9 ve kadınlarda %32,4 olduğu görülmektedir. Bu oran aynı araştırma sonuçlarına göre tüm nüfus için toplamda %4,5, erkeklerde %1,4 ve kadınlarda %7,6'dır (www.tuik.gov.tr).

*Engelli
insanlara
saygı,
insanlığa
saygıdır.*

Engellilerin Yasal Hakları

Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Birleşmiş Milletler belgelerinde engellilik ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25/1. Maddesinde "sakat durumundaki kişilerin sosyal güvenlik hakları koruma altına alınmıştır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir." (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi).

18.10.1961 yılında Torino'da imzalanmış olan Avrupa Sosyal Şartı Engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı, yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla 15 Maddeden

oluşan şartların bazıları aşağıda verilmiştir.

1- Mümkün olduğunda genel plan çerçevesinde, kamusal ya da özel uzmanlaşmış organlar aracılığıyla engellilerin yönlendirilmesini, öğrenimini ve mesleki eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almayı;

2- Normal çalışma ortamında engellileri istihdam etmek ve onların istihdamını sürdürmek ve çalışma koşullarını engellilerin gereksinimlerine uyarlamak, ya da engellilik nedeniyle bunun mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek ya da özlük düzeyine göre güvenli bir istihdam türü yaratmak için, işverenleri özendirilmelerini teşvik etmeyi; bazı durumlarda bu önlemler uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerine başvurmayı gerekli kılabilir. 3- Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin

üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla engellilerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını teşvik etmeyi; taahhüt ederler" anlaşmaya taraf devletler bu yükümlükleri yüklenmiş olmaktadır.

Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşmasının 13. maddesinde dayanarak Avrupa Komisyonu 25 Kasım 1999 tarihinde ayrımcılıkla mücadele konusunda öneri paketi hazırlamış ve 2001-2006 yılları arasında kapsayan ayrımcılıkla mücadele konusunda Topluluk Eylem Programı oluşturulması ve engellilerin istihdam edilme ve iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılığa yönelik AB genelinde bir direktif yayımlanarak, önleyici tedbirler alınması yönünde eylem planı hazırlanması yer almaktadır. (Özrümler İdaresi Genel Müdürlüğü(2005)

"Sevgi ile Engelsiz Yarınları Hep Birlikte"

Engelliler bir toplumun aynasıdır.

Ulusal Yasalardan Kaynaklanan Haklar

Anayasamızın 10. Maddesi Kanun önünde eşitlik ilkesini düzenlemektedir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahip kılınırken, devlet eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz denilerek engellilerin korunması ve kollanması anayasal olarak güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 50. Maddesi çalışanlarına dinlenme hakkı, normal bireylere göre özel olarak korunmaları için devletin tedbir almasını, herkesin gücü, cinsiyeti ve yaşına uygun işlerde çalıştırılması öngörmüştür. Engellilere özel koruma hakkı ve devlete ödev olarak verilmiştir. Ayrıca 60. Maddede Sosyal güvenlik hakkı da tanımlanmıştır. Anayasamızın belirli maddelerinde engelli vatandaşların Eğitim ve öğretim hakkının düzenlendiği 42. maddenin 8. Fıkrasında; "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanlara yararlı kılacak tedbirleri alır" hükmü kabul edilmiştir. Eğitim ve öğretim kurumlarında engelli öğrencilerle, özel olarak ilgilenilmesi ve gerekiyorsa bunlar için ayrı ve özel programlar uygulanmasının hukukî gerekliliğinin altı çizilmiştir. Anayasa, devleti, bununla ilgili yasal düzenlemeler yapmakla yükümlü kılmıştır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun Fırsat Eşitliğini düzenleyen 8.'inci maddesinde " Özel eğitime ve

korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır." denilmektedir.(Milli Eğitim Temel Kanunu) Engellilerin Eğitimi ile ilgili olarak alınan tedbirler 5378 Sayılı Özrümler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 15. Maddesinde engellilerin ilköğretimden, üniversiteye kadar eğitim hakkı düzenlemiştir. Yine engellilerin kendi akrabalarıyla birlikte eğitim alması temel hedef olarak belirlenmiştir.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemek amacıyla özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ile onlara doğrudan veya dolaylı olarak sunulacak eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili hükümleri içeren Özel Eğitim hizmetleri yönetmeliği hazırlanmıştır.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda 5. Maddesinde; "Özel eğitime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar ve sınıflar." hükmüne bağlanmıştır. Aynı kanunun 12'inci maddesinde; "Mecburi ilköğrenim çağında bulunan ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır." (İlköğretim ve Eğitim Kanunu).

Ülkemizde Özel Eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimleri, ayrı okullarda özel eğitim uygulamaları ve normal okullarda özel eğitim uygulamaları olarak iki şekilde yürütülmektedir: Ayrı okullarda özel eğitim uygulamaları

- Görme Engelliler İlköğretim Okulları (Yatılı ve Gündüzlü)
- İşitme Engelliler İlköğretim Okulları/Liseleri (Yatılı ve Gündüzlü)
- Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları (Yatılı ve Gündüzlü)
- Eğitilebilirler İlköğretim Okulları (Gündüzlü)
- İş Okulları (Gündüzlü)
- Eğitim ve Uygulama Okulları (Gündüzlü)
- İş Eğitim Merkezi (Gündüzlü)
- Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri (OÇEM)
- Bilim Sanat Merkezleri
- Hastane Okulları

Normal okullarda özel eğitim uygulamaları

- Kaynaştırma
- Özel Eğitim Sınıfı"

NE YAPMALIYIZ?

Engelli bireylere yönelik tutumlar, onlar için yapılacak düzenlemelerde ve onların kendilerine ilişkin tutumlarında belirleyici rol oynaması bakımından ele alınması gereken önemli bir konudur. Okullarda idareci, öğretmen, öğrenci, okul personeli ve ailelerin engelli çocuklara yönelik tutumlarının bilinmesi ve anlamlandırılması halinde, olumsuz tutumların değiştirilmesi ve olumlu tutumların desteklenmesine yönelik etkili uygulamaların gerçekleştirilmesi sağlanır ve öğrencilerin engelli akranlarına yönelik olası olumsuz tutumları önlenebilir, olumlu tutumları ise pekiştirilebilir. Kuşkusuz bu değişimin sağlanabilmesinin koordinasyon içinde nitelikli çalışmaları yönetecek okul sosyal hizmet birimlerinin kurulmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Okul sosyal hizmet birimleri engellilik gibi dışlanma olgusunu gündeme getiren birçok konuda mikro, mezo ve makro boyutta müdahaleleri çeşitlendirerek akranlar arasında olası olumsuz tutum ve davranışları önleyici birer oluşum sıfatı taşıyacaklardır. Böylelikle bireylerin engelli arkadaşlarına destek olma davranışları artırılarak kararsızlıkların ve olumsuz düşüncelerin - aile ve sosyal çevre gibi toplumsal kurumları harekete geçirecek - yetkin bir birim koordinasyonunda ortadan kaldırılması sağlanabilir. Akademik gelişimin sağlanması ve toplumsal katılımın desteklenmesi doğrultusunda okula devam etmek her çocuğun en doğal hakkıdır. Okul, çocukların eğitim görmesinin ötesinde sosyal ilişki süreçlerini de etkileyen önemli bir faktördür. Engelli bireyler söz konusu olduğunda bu durum daha da önem kazanmaktadır.

Özel eğitimin temel amacı engelli bireyleri mevcut bedensel, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirecek şekilde geliştirerek çalışan ve üreten bireyler olarak topluma ve ekonomiye kazandırmaktır. (MEB, 2003, Özel Eğitim El Kitabı)

Alan yazına bakıldığında engellilerin karşılaştığı pek çok tepki sosyal tutumlardan kaynaklanmaktadır . Sosyal tutumlar olumlu olduğunda özürülülerin toplumla bütünleşmeleri kolaylaşır, özürülüler aile, arkadaş, işverenler ve diğerleri tarafından daha çok kabul görmeye başlamaktadırlar. Bu engelleri ortadan kaldırmak için engellilere yönelik tutumların yapısını ve özelliklerini iyi bilmemiz gerektiği, böyle bir bilginin engelli ve engelli olmayanlar arasındaki etkileşimlerin doğasını daha iyi anlamamızı sağlayacağı dile getirilmektedir (Antonah ve Livneh, 2000).

